

INLEIDING

ALS vijfde deel van de reeks *Nederlandsche Dialect-atlassen* verschijnt thans de *Dialect-atlas van de Zeeuwsche eilanden*. Deze is de onmiddellijke voortzetting, naar het Noorden, van den *Dialect-atlas van Noord-Oost-Vlaanderen en Zeeuwsch-Vlaanderen*, die als derde deel van deze reeks het licht zag.

Werd in laatstgenoemden atlas reeds een begin gemaakt met het in kaart brengen van het dialect van een deel van Noord-Nederland, thans is deze arbeid voltooid voor een geheele Noordnederlandsche provincie, het in zoovele opzichten nauw aan Vlaanderen verwante gewest Zeeland, terwijl tevens reeds een zevental plaatsen uit de provincie Zuidholland in kaart werden gebracht, benevens een viertal plaatsen uit het westen van Noordbrabant. Aldus is een belangrijke schrede gedaan op den weg, dien de leider van deze reeks ten einde toe hoopt af te leggen : de bewerking van geheel het Nederlandsche taalgebied volgens ééNZelfde methode. Dit einddoel komt te meer in het zicht, nu niet alleen voor de nog niet in kaart gebrachte deelen van Zuid-Nederland medewerkers zijn gevonden, maar bovendien voor de Noordnederlandsche provincies Limburg en Noordbrabant.

Wat de bewerking van dit nieuwe deel betreft, kan allereerst worden opgemerkt, dat het zich ten nauwste aansluit bij de voorafgaande. Ook thans werd een keuze gedaan uit de plaatsen, en wel zoo, dat principiëel alle plaatsen met meer dan 2.000 inwoners werden bewerkt, en vervolgens die plaatsen, die om de een of andere reden uit dialectgeografisch oogpunt van belang mogen worden geacht, hetzij omdat hun dialect afwijkt van dat, hetwelk in de omgeving wordt gesproken, hetzij wegens hun geografische ligging.

Dit deel omvat 53 plaatsen, waarvan er 42 in Zeeland zijn gelegen. Met de 31 plaatsen uit Zeeland, die reeds in den atlas van Noord-Oost-Vlaanderen en Zeeuwsch-Vlaanderen zijn opgenomen, bedraagt het aantal Zeeuwsche plaatsen, waarvan we thans over gegevens beschikken, dus 73. Hierbij dient te worden opgemerkt, dat op de Zeeuwsche eilanden tal van plaatsen in het geheel niet, of zoo weinig van elkaar afwijken, dat de bewoners zelf, die in dit opzicht volkomen betrouwbaar mogen worden geacht, hoege-naamd geen verschil hooren tusschen hun dialect en dat van plaatsen uit de omgeving. Dit geldt o. a. voor een aantal dorpen op Walcheren, waarvoor wij dus slechts een beperkte keuze behoeften te maken ; verder voor Noordbeveland, voor Schouwen en Duiveland en voor Flakkee, in mindere mate voor Zuidbeveland en Tolen. Daarom konden wij b. v. volstaan met een opneming te Burg (I. 32), terwijl wij het daaraan grenzende grootere dorp Haamstede buiten beschouwing konden laten, aangezien het dialect van beide plaatsen geheel en al gelijkluidend is. Praktische over-

wegingen leidden er toe, de opneming in het eerstgenoemde dorp te verrichten. Een enkele keer hebben wij uit dezelfde overwegingen zelfs een plaats met een grooter zielenaantal dan 2.000 niet opgenomen, t. w. Sommelsdijk (I. 24), dat aan Middelharnis (I. 25) is vastgebouwd en hetzelfde dialect spreekt.

Voor de methode, die gevolgd is bij het inzamelen en het bewerken van het materiaal moge verwezen worden naar hetgeen dienaangaande gezegd is in de inleidingen der vroeger verschenen deelen van deze reeks, in het bijzonder naar de inleiding tot den *Atlas van Klein-Brabant*, en verder naar de bijdrage van den eersten ondergeteekende, *Vlaamsche dialectologie*, in de *Handelingen van de Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, I, 1927, blz. 201.

ONZE SAMENWERKING

Voor de totstandkoming van dit deel heeft de eerste ondergeteekende zich de medewerking verzekerd van den Secretaris der Dialecten-commissie der Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, P. J. Meertens. Deze werd geboren te Middelburg in het jaar 1899, bezocht aldaar de lagere school en het gymnasium en bleef er woonachtig tot hij, in 1919, te Utrecht filologie ging studeeren. In 1924 behaalde hij den doctoralen graad in de Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte, met als hoofdvak Nederlandsche taal- en letterkunde. In zijn vacantes heeft hij Zeeland geregeld bereisd, en wel, met het oog op de samenstelling van een academisch proefschrift over het geestelijk leven in Zeeland in de late middeleeuwen en de XVIIe eeuw, op zeer intensieve wijze. Er is geen dorp in de provincie, dat hij niet bezocht heeft, en waar hij geen contact heeft verkregen met de inwoners. Ofschoon van huis uit geen dialectspreker, heeft hij voor het dialect van het gewest zijner geboorte van jongs af groote belangstelling getoond. Toen hij in 1930, ter voorbereiding van zijn functie als leider van het door de bovengenoemde Dialecten-commissie ingestelde Centraal Bureau voor Nederlandsche en Friesche dialecten o. a. het Seminarie voor Vlaamsche Dialectologie te Gent bezocht, heeft hij aldaar met den eersten ondergeteekende verscheidene opteekeningen verricht in Oost-Vlaanderen. Zoodoende was de techniek der opnemingen hem niet vreemd.

Met uitzondering van de opnemingen te Vlissingen (I. 83) en te Hoedekenskerke (I. 95), die alleen door den eersten ondergeteekende zijn bewerkt, zijn alle andere plaatsen door beide ondergeteekenden bezocht. Een vergelijking van de notities leert, dat de verschillen zeer gering zijn, en bijna nooit belangrijker dan een nuance in duur of openingsgraad, die bovendien ook het gevolg kan zijn van een verschillende uitspraak der zegslieden. Te dezen aanzien geldt dus hetzelfde, wat werd opgemerkt in de inleiding tot het tweede deel aangaande de samenwerking van den eersten ondergeteekende en Dr. H. Vangassen.

De bewerking van een gebied als hetwelk in dezen atlas wordt beschreven, stelt den onderzoeker voor eigenaardige moeilijkheden. In de eerste plaats houden deze verband met de geografische gesteldheid van de

Zeeuwsche eilanden. Vele plaatsen, die wij bezochten, waren moeilijk en vaak niet zonder vrij groote opofferingen van tijd en geld te bereiken, wat te meer bezwaarlijk was, omdat onze woonplaatsen — Gent en Amsterdam — te ver van Zeeland lagen, om van daaruit onze opnemingen te kunnen verrichten. Zoo moest in een minimum van tijd een maximum van werk worden gedaan. Gedurende enkele jaren hebben wij in het voorjaar, den zomer of het najaar telkens een of twee weken in Zeeland vertoefd om er het voor dit deel benodigde materiaal te verzamelen. Naar verhouding hebben de opnemingen voor dit deel dus meer tijd gekost dan die voor de andere deelen, die betrekking hebben op gebieden waar de communicatiemogelijkheden talrijker en gemakkelijker zijn dan in Zeeland.

Een tweede moeilijkheid was de godsdienstige gesteldheid van de bevolking. Onze vragenlijst was oorspronkelijk bedoeld voor een R. K. bevolking, althans voor personen die in het R. K. geloof zijn opgegroeid en met de kerkelijke traditie daarvan vertrouwd zijn. De Zeeuwsche en Zuidhollandsche eilanden echter zijn grootendeels Protestant, met uitzondering van een aantal dorpen op Zuidbeveland. Vooral op dit eiland, op Tolen en op Flakkee vindt men bovendien vele aanhangers van een ultra-orthodoxe protestantsche richting, die heftig anti-katholiek is. Wanneer onze zegslieden toevallig tot deze richting behoorden, kostte het moeite, zinnen als n^r 28, n^r 50, n^r 62 en n^r 128 ingevuld te krijgen. Vele personen, ook aanhangers van minder strenge orthodox-protestantsche richtingen, maakten bovendien bezwaar tegen de zegswijze „Het is een eeuwigheid geleden” uit n^r 134, aangezien dit een lichtvaardig gebruik veronderstelt van een woord, dat slechts met betrekking tot God kan worden gebezigd. In dergelijke gevallen maakten wij de woorden, waarom het ons te doen was, los uit het zinsverband; slechts een heel enkele keer is het ons niet gelukt, het gevraagde te verkrijgen.

DE VRAGENLIJST EN DE PUBLICATIE VAN DE TEKSTEN

Mede met het oog op de zoojuist genoemde moeilijkheden werd de tekst van enkele zinnen eenigszins gewijzigd. Zoo werd zin 28 (*Lucifer is in den hemel niet gebleven*) : *De duivel is in den hemel niet gebleven*. Ook in dien vorm had men dikwijls tegen dezen zin bezwaar. Zin 52 (*De soldaten hebben [dat vrouwmensch] heur haar afgesneden*) klonk te ongewoon voor een streek, die vreemd is gebleven aan oorlogsgebeurtenissen, en werd daarom gewijzigd in : *Die vrouw heeft d'r haar laten knippen*, terwijl de soldaten naar het einde van zin 137 verhuisden. Om dezelfde reden werd zin 126 (*De Duitschers hebben ons oud huis afgebrand*) gewijzigd in : *Ons oude huis is afgebrand*. Zin 130 (*Sommige menschen snuiten zich luid*) werd : *De twee Duitschers kwamen naar buiten*. Zin 128 (*De koster luidt voor de kruisen*) had alleen gevraagd kunnen worden in die plaatsen, waar men althans de Kruisprocessie van name kende. Aangezien dit bijna nergens het geval was, werden de woorden van dezen zin afzonderlijk genoemd (*De koster luidt — de kruisen*).

Tenslotte werd aan n^r 51 toegevoegd : *mest (open)spreiden* en een *boterham smeren (breiden)*. Bovendien werd de tekst van de zinnen min of meer aan het Zeeuwsch aangepast, wat overigens minder noodig bleek dan men op het eerste gezicht zou meenen. Wordt deze lijst ook boven den Moerdijk afgevraagd, dan zullen stellig meer wijzigingen noodzakelijk zijn. Aan de eenvormigheid van het materiaal behoeven deze overigens geen afbreuk te doen, aangezien zij slechts onbelangrijke onderdeelen van den tekst betreffen.

De bovengenoemde wijzigingen zijn evenwel niet van het begin af aan toegepast, aangezien de noodzaak of wenschelijkheid daarvan veelal eerst in den loop van dit onderzoek bleek. Den oorspronkelijken tekst (met uitzondering van vraag 28) vindt men gehandhaafd voor de plaatsen I. 58, 59, 65a en 66 (waar *kruisen* echter in vraag 128 ontbreekt). Vraag 28 vindt men in den oorspronkelijken vorm op de lijsten voor I. 25, 36, 40, 45a, 47, 50, 52, 53, 57, 71, 72, 79, 85a, 89 en 102a. Voor I. 27 ontbreekt zij geheel.

Voor de plaatsen I. 58, 59, 65a, 66, 81, 85 en 85a is vraag 52 in den oorspronkelijken vorm gehandhaafd. Zoowel den ouden als den nieuwen vorm vindt men opgegeven voor I. 55. Vraag 126 is in den oorspronkelijken vorm gehandhaafd voor de plaatsen I. 53, 58, 59, 65a, 66, 81, 85 en 85a. Vraag 130 is in den oorspronkelijken vorm gehandhaafd voor de plaatsen I. 58, 59, 65a, 66, 81, 85 en 85a. Voor de plaatsen I. 31a, 42, 53, 57, 58, 59, 65a, 66, 67, 79, 81, 85, 85a en 87 is verzuimd hetzij onder vraag 76, hetzij onder vraag 137 *de soldaten* af te vragen. Voor I. 47 is *de soldaten* daarentegen zoowel in vraag 76 als in vraag 137 afgevraagd. Voor de plaatsen I. 55, 66, 67 en 94 is verzuimd in vraag 128 *de kruisen* af te vragen. Voor I. 73 is aan vraag 126 toegevoegd : *De Duitschers*.

Een enkele opmerking nog over de landmaten. Terwijl in Zeeuwsch-Vlaanderen het Brugsch gemet (in het westelijk deel) en het Gentsch gemet (in het oostelijk deel) de gangbare landmaten zijn, wordt op Walcheren, Zuidbeveland en Tolen vooral met het Blooisch gemet, op Schouwen en Noordbeveland met het Schouwsch, op Duiveland met het Duivelandsch, en op Goeree en Overflakkee met het Voornsch gemet gerekend. Zuidland (I. 27) in het land van Putten rekent met het Putsch gemet, Bergen-op-Zoom (I. 79) met het Bergsch gemet. Van deze benamingen verdient alleen het Blooisch gemet eenige toelichting. Klaarblijkelijk houdt deze naam verband met de heeren van Bloois (Bloys), die in de late middeleeuwen vele gronden bezaten in Zeeland. In de tweede helft der XIVe eeuw behoorde het eiland Tolen aan de graven van Bloys; naar een van hen ontving de heerlijkheid en polder Bloois op Schouwen haar naam.

Deze verscheidenheid van landmaten is een der vele bewijzen van het individualistische karakter der Zeeuwsche eilanden, een gevolg van hun geografische gesteldheid, waardoor vooral oudtijds het onderlinge verkeer tusschen de eilanden betrekkelijk gering was.

Hier volgen nog de afmetingen van deze landmaten. Een Schouwsch gemet is 4167,15 M², een Schouwsche roe 13,89 M²; een Duivelandsch gemet 4034,06 M², een Duivelandsche roe 13,446 M²; een Blooisch gemet 3924,80 M², een Blooische roe 13,082 M²; een Brugsch gemet 4423,58 M², een Brugsche

roe 14,745 M² ; een Gentsch gemet 4455,99 M², een Gentsche roe 14,853 M².

Een gemet is gelijk aan 300 vierkante roeden. Twee gemeten vormen een morgen, zestien morgen (dus twee en dertig gemeten) vormden oudtijds een manse en zeven gemeten een spade. Honderd morgen (of tweehonderd gemeten) noemde men een hevene. De benamingen manse en hevene zijn echter sinds lang in onbruik. Vgl. voor manse *Ndl. Wdb.* IX, 219, voor hevene *Mnl. Wdb.* III, 415 en R. FRUIN, *Over het woord hevene in de Zeeuwsche oorkonden* (Verslagen en mededeelingen der Kon. Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde, 3^e reeks, IV, 1887, 92).

De voor elke plaats opgegeven getallen van de bevolking en de kerkelijke gezindten zijn ontleend aan de *Uitkomsten van de Volkstelling van 31 December 1930, bewerkt door het Centraal Bureau voor de Statistiek*, dl. I en III ('s-Gravenhage, 1932-1933). Aangezien in deze statistiek alleen de cijfers voor de gemeenten worden opgegeven, konden die voor de dorpen niet in alle gevallen worden vermeld. In Nederland onderscheidt men nl. gemeenten en dorpen; weliswaar bestaan vele gemeenten uit slechts één dorp, maar niet minder vele ook uit méér dan een. Ook doet zich het geval voor dat een dorp tot meer dan één gemeente behoort (b. v. Achthuizen (I. 45a), dat gedeeltelijk tot de gemeente Den Bommel, gedeeltelijk tot de gemeente Ooltjensplaat behoort). In een dergelijk geval zijn de cijfers voor de kerkelijke gezindten dus *niet* op te geven, aangezien de Statistiek van Nederland alleen de cijfers voor de gemeenten opgeeft en niet die voor de dorpen afzonderlijk.

Wat de kerkelijke gezindten betreft, noemden we alleen die, welke de *Statistiek van Nederland* opgeeft (Ned. Herv., Geref. kerken, Christ. Gereform., R. K., geen kerkel. gez., en voor enkele plaatsen Doopsgez. en Evang. Luthersch). De aandachtige lezer zal bemerken, dat voor vele plaatsen van een groot deel der bevolking de kerkelijke gezindte niet wordt opgegeven; zoo b. v. voor Sint-Filipsland (I. 56), waar op een bevolking van 2.142 zielen slechts 667 als tot de Ned. Herv. kerk en 225 als tot de Geref. kerken behorende worden vermeld. Dit vindt zijn oorzaak hierin, dat vooral op de Zeeuwsche en Zuidhollandsche eilanden, maar ook elders in Nederland, velen zich hebben vereenigd tot kleinere kerkgenootschappen (Christelijk afgescheiden gemeente; Gereformeerde gemeente; Oud Gereformeerden; Gereformeerde gemeente onder het Kruis; Vrije Gereformeerde gemeente; enz.). De Statistiek van Nederland heeft de leden van deze genootschappen vermeld onder het hoofd: Tot een andere kerkelijke gezindte behorende. Hun aantal bedraagt b. v. voor Sint-Filipsland 1241, waardoor het groote verschil tusschen het aantal leden der wel met name genoemde kerkelijke gezindten en dat der bevolking verklaard wordt. Vgl. de gegevens voor Bruinisse (I. 53), Stavenisse (I. 54), Sint-Annaland (I. 55), Zoutelande (I. 59), 's-Gravenpolder (I. 94), Kapelle (I. 96), Ierseke (I. 97), Waarde (I. 100), enz.

Het woordregister is voor dezen atlas aanmerkelijk uitgebreid, dank zij de medewerking van mejuffrouw J. C. Daan, litt. dra., assistente aan het Dialectenbureau der Kon. Nederl. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam; wij betuigen haar onzen welgemeenden dank.

Een enkel woord over de spelling van de plaatsnamen dient hieraan nog te worden toegevoegd. In tegenstelling met Zuid-Nederland, dat sinds kort de wetenschappelijk verantwoorde moderne spelling der plaatsnamen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie heeft aangevaard, bestaat er in Noord-Nederland omtrent dit punt nog geen afdoende regeling. Wij hebben gemeend, de spelling te moeten volgen van de *Lijst der aardrijkskundige namen van Nederland uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap met steun van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen* (Leiden, E. J. Brill, 1936). Deze lijst werd samengesteld door de heeren Dr. A. A. Beekman, Ph. G. Rapp en Prof. Dr. J. W. Muller. In 1937 werd deze lijst door het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bindend verklaard, maar verzet van verschillende zijden noopte den Minister, het desbetreffende besluit op te schorten. Aangezien de in deze lijst gevolgde spelling alleszins rationeel en wetenschappelijk verantwoord mag heeten, meenen wij goed te doen, met haar in dezen atlas over te nemen.

ENKELE OPMERKINGEN BETREFFENDE HET ZEEUWSCHE TAALEIGEN

De Zeeuwsche eilanden vormen met Goeree en Overflakkee niet alleen een geografische, maar ook een dialectologische eenheid en maken tezamen het gebied uit, dat op onze taalkaarten als Zeeuwsch pleegt te worden aangeduid. Taalkundig behoort hiertoe nog de z. g. n. Staatsche kern in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen (Hoek, Terneuzen, Aksel en Zaamslag), terwijl de rest van Zeeuwsch-Vlaanderen meer op West- en Oost-Vlaanderen georiënteerd is.

Bij een groote overeenkomst, een overeenkomst die ook uit dezen atlas op welhaast iedere kaart blijkt, bestaan er niettemin tusschen de eilanden onderling en tusschen de verschillende deelen der eilanden in menig opzicht vrij belangrijke verschillen. Deze hangen natuurlijk ten nauwste samen met de geschiedenis van de Zeeuwsche eilanden en de herkomst van hun bevolking. Wie een blik slaat op oude kaarten van het gewest, b. v. op die, welke Dr. A. A. Beekman in den *Historischen atlas van Nederland* ontwierp voor Zeeland in 1300, begrijpt aanstonds een aantal verschillen in dialect, welke bij de beschouwing van een moderne kaart geen verklaring zouden vinden. De gescheiden ligging van Goeree en Flakkee, die eerst op het einde van de XVIIIe eeuw aaneen zijn geslibd, de late indijking van Nieuw-en-Sint-Joosland op Walcheren, dat van Zuidbeveland uit werd bevolkt, het van oudsher nauwe verband tusschen Oud-Vosmeer op Tolen en Nieuw-Vosmeer in Noordbrabant, waarvan de bevolking van het eerstgenoemde dorp grotendeels afkomstig is, dit alles weerspiegelt zich in de huidige dialecten. Zoo ergens, dan is hier kennis van het verleden noodzakelijk om het vaak grillige beeld, dat Zeeland in dialectologisch opzicht vertoont, althans eenigszins te begrijpen en te kunnen verklaren.

Waarschijnlijk is het oorspronkelijke dialect van de middeleeuwsche bewoners van dit gewest sterk gewijzigd door het feit dat in de late middel-

eeuwen, maar vooral op het eind van de XVIe eeuw een groote stroom van Brabanders en Vlamingen naar de Zeeuwsche eilanden en West-Zeeuwsch-Vlaanderen is uitgeweken. Dat Zeeuwsch-Vlaanderen in de middeleeuwen eenzelfde bevolking heeft gehad als Vlaanderen, waarvan het geografisch beschouwd nog altijd deel uitmaakt, ligt voor de hand. Maar ook over de noordelijker gelegen eilanden strekte Vlaanderens macht zich al vroegtijdig uit. De abdij van St. Bavo en die van St. Pieter te Gent bezaten al vroeg (in de X^e eeuw) uitgebreide bezittingen op de eilanden. Sinds het midden van de XIIe eeuw legden de Cisterciënsers van de abdij van Duinen bij Veurne en haar dochterklooster Ter Doest bij Lissewege zich toe op de bedijking en oeververdediging van de talrijke eilandjes, waaruit Zeeland destijds nog bestond. De veronderstelling, dat het Vlamingen zijn geweest, die deze nieuwbedijkte landen hebben bevolkt, is zeker niet te gewaagd. Vlaamsche monniken zullen ook de kloosters hebben bewoond, die in de late middeleeuwen overal in Zeeland werden gesticht; van een aantal van deze is ons dit trouwens uit historische bronnen bekend. Staatkundig is Zeeland tot het midden der XIVe eeuw met Vlaanderen verbonden geweest, en de geheele middeleeuwen door heeft het Vlaamsch recht gehouden, zij het dan ook met enkele afwijkingen. Vlaamsch waren de privileges van Westkapelle en Domburg, Vlaamsch was ook de organisatie van de Middelburgsche koopmanshanze. Ook de vereering van St. Livinus in Zeeland, waar de naam Lieven in de late middeleeuwen veelvuldig voorkomt, terwijl o.a. de hoofdkerk van Zieriksee aan dezen heilige was opgedragen, wijst op Vlaamschen invloed. Na den val van Antwerpen (1586) zijn Vlamingen en Brabanders bij honderden tegelijk naar Zeeland getrokken, waar ze onder de toch al zoozeer met Vlaamsch bloed vermengde bevolking het Vlaamsche element nog aanzienlijk hebben versterkt. In Middelburg namen, zooals uit de lidmatenboeken blijkt, in de jaren 1584-1586, 2.700 Zuidnederlandsche uitgewekenen voor het eerst aan het Avondmaal der Gereformeerden deel, en dit op een bevolking die in 1564 op 5.500 zielen wordt geschat, waarvan tijdens het beleg van 1572-1574 vele honderden waren omgekomen. Tegen het einde der XVIe eeuw worden de meeste Hervormde gemeenten, ook in de kleinste dorpen van Zeeland, door predikanten van Zuidnederlandsche herkomst bediend. Zoowel op het terrein der theologie als op dat van het onderwijs en de magistratuur is de invloed der Vlamingen in deze jaren uitzonderlijk groot geweest. Voor een belangrijk deel behoorden deze uitgewekenen tot de kringen van het intellect en van den koopmansstand, wat de waarschijnlijkheid van den invloed van hun taal op het dialect der „autochthone” bewoners te grooter maakt. Maar ook op het platteland deed die invloed zich terdege gelden; zelfs in de kleinste dorpen vindt men tot diep in de XVIIe eeuw nog bruidegoms en bruiden, die uit Vlaanderen geboortig waren, en waarvan er velen de stamvader of -moeder zijn geworden van nog levende uitgebreide Zeeuwsche boerengeslachten. Het is dan ook niet te verwonderen dat wie door Brugge, Gent en andere Vlaamsche steden wandelt, telkens weer familienamen tegenkomt, die hij uit de Zeeuwsche historie kent of die in Zeeland nog inheemsch zijn.

Hoezeer de Vlaamsch-Brabantsche kultuur bevruchtend op de Zeeuwsche

heeft gewerkt, en hoezeer Zeeland ook in kultureel opzicht de schakel is geweest, die Noord en Zuid verbond, blijkt ook uit de geschiedenis der Nederlandsche bouwkunst. Wie deze in haar geheel overziet, komt telkens weer tot de verrassende konklusie, dat bijna alle stroomingen in onze bouwkunst door Zeeland uit de Vlaamsche gewesten hun weg hebben genomen naar de Noordelijke Nederlanden. Het sterkst komt dit tot uiting in de kunst der renaissance, die in Zeeland een opvallende aansluiting bij het Vlaamsche stijleigen vertoont (1). Het bekende huis „De Steenrotse” (1590) te Middelburg is regelrecht naar Antwerpsch model ontworpen. Verscheidene trapgevels te Middelburg toonen een duidelijke verwantschap met het Brugsche trapgeveltype. Tal van eigenaardigheden in den bouwtrant van XVIe- en XVIIe-eeuwsche huizen te Middelburg, Vlissingen, Goes, Zieriksee en elders gaan op de Vlaamsche gevelarchitectuur terug (b. v. de veelvuldige toepassing van Tudorbogen boven de vensters; het markeeren van het zoldervenster door een driehoekig fronton, zooals dit met name in de streek van Veurne en Ieper veelvuldig voorkomt; de gelede top met S-vormig belijnde zijkanten; Vlaamsche kielboogtraceeringen boven de vensters in de metseltechniek der Zuidhollandsche gevels; enz.). Het stadhuis van Middelburg, de groote kerk van Vere en die van Zieriksee danken trouwens hun ontstaan aan de Mechelsche bouwmeestersfamilie Keldermans.

Opvallend is ook de gelijkenis tusschen de torens van Damme, Oostkerke, Lissewege, Sint Anna ter Muiden, Westkapelle, Zieriksee en Ouddorp, die met hun platte, niet door een spits gekroonde daken den indruk wekken, als had men er in vroeger eeuwen vuren op gebrand om ze als lichtbaak voor de schippers te gebruiken. Daarbij mag echter niet uit het oog worden verloren, dat althans van een enkele van deze torens (die van Ouddorp) vast staat dat hij oorspronkelijk wél een spits heeft gehad, en dat er geen enkel historisch gegeven bekend is, waaruit zou kunnen blijken dat men er in vroeger jaren voor het bovengenoemde doel inderdaad vuren op heeft ontstoken.

Wat den woordenschat betreft, sluit het Zeeuwsch zich zeer nauw bij het Westvlaamsch aan, zoozeer zelfs, dat het niet of nauwelijks mogelijk is, een Zeeuwsch woord te vinden dat niet in het Westvlaamsch bekend is, zij het dan soms in een gevarieerden vorm. J. JACOBS, die voor zijn studie over *Het Westvlaamsch van de oudste tijden tot heden* (Groningen, 1927) ter vergelijking van dit dialect met het Zeeuwsch een aantal bronnen uit verschillende deelen van Zeeland raadpleegde, zoowel uit de middeleeuwen als uit onzen tijd, kwam tot de conclusie dat het Westvlaamsch te allen tijde groote overeenkomsten heeft vertoond met het Zeeuwsch-Vlaamsch en het Walchersch en nog grootere met het Noord- en het Zuidbevelandsch. Wie dezen atlas vergelijkt met dien van Noord-Oost-Vlaanderen en Zeeuwsch-Vlaanderen

(1) Vgl. F. A. J. VERMEULEN, *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandsche bouwkunst*, I-II ('s-Gravenhage, 1928-1931), vooral II, 324-328.

en met het eerlang te verschijnen deel, dat West- en Fransch-Vlaanderen zal bevatten, kan deze conclusie slechts onderschrijven (1).

December 1939.

E. BLANCQUAERT en P. J. MEERTENS.

(1) Uitvoeriger over dit onderwerp : P. J. MEERTENS, *Zeeuwse taalgeografie* (Handelingen van het zestiende Nederlandsche Philologen-Congres [Groningen, 1935], blz. 34) ; IDEM, *Het Vlaams karakter der Zeeuwse dialecten* (Onze Taaltuin, VI, 1937-1938, blz. 39).